

KONFEKCIJA PAULIN

L J U B L J A N A
ŠELENBURGOVA ULICA 1

nudi največjo izbiro damskih plaščev, kostumov in oblek
Aktivnim učiteljicam tudi na ugodno obročno plačilo

O kriteriju

(Ob Mencejevi knjigi »Slovenska šola in učitelj pred sodobnimi nalogami«.)

Ko je izdala zadruga Pedagoškega tiska svojo prvo knjižico »Slovenska šola in učitelj pred sodobnimi nalogami«, ji je posvetil »Učiteljski tovariš« v št. 22. z dne 23. dec. 1937. daljši uvodnik. V isti številki lahko najdemo na drugi strani članek »Na nova pota«, v katerem si postavlja dopisnik štiri temeljna vprašanja, na katera odgovarja in pritrjuje mislim in zahtevam pisca Menceja.

Kritika Mencejeve knjige je bila objavljena v vseh važnejših slovenskih revijah. Vse so jo sprejele s simpatijami.

Mencejeva knjižica je prav za prav sklop sodobnih slovenskih vprašanj. Kdor bi hotel vse vsebovane probleme obdelati in tolmačiti, bi moral napisati po desetero takih knjižic. — Izdajateljica (zadruga Pedagoški tisk) sama navaja v uvodnem poglavju »Naše naloge in naši cilji«, da je knjižica programatičnega značaja.

Nabena kritika ni zanikala problemov, ki so nanizani v Mencejevi knjigi. Težje vprašanje bi vsekakor nastalo, ko bi pomislili, da bo treba vse te probleme rešiti v bližnji ali daljni bodočnosti. Morda ta ali oni sploh ne vidi smisla, zakaj naštevati probleme, ko jih vendar dnevno srečujemo v življenju in marsikaterga čutimo tudi na lastni koži. Ko bi Mencejeva knjižica res samo naštevala probleme, bi bila odveč za marsikoga, ki skuša iz lastnih nagibov dojeti sodobni življenjski ritem. Menim pa, da Mencejeva knjižica ni bila zamišljena samo kot »ogledalo današnjih dni«, ampak da leži jedro njene zamisli v poglavju »Postavljanje vprašanja vzgoje in izobrazbe«. V navedenem poglavju ugotavlja Mencej, da ni mogoče reševati sodobnih obrazovnih vprašanj brez kriterija.

Kdor koli ima v sebi vsaj nekoliko osebnega etosa, ne bo izvrševal svoje službe kakor da bi mu bila usojena ko podedovani greh vsemu človeštvu, ampak bo neprestano iskal v družbenih prilikah opravičila za svoje delo. Res je, da je zašlo mnogo ljudi v kaos in labirint, ko so hoteli prisluhniti življenjskim dogajanjem ter iz njega niso našli izhoda, nego so se njihova spoznanja končala v apatiji radi zavesti, da so osebno nemočni za rešitev zapletenih sodobnih vprašanj.

In vendar jih je mnogo, ki ne klonejo! To so tisti, ki so spoznali, da vodi iz vsakega labirinta samo ena pot, ki jo je treba najti. Razlika med življenjskimi in grškimi labirinti je le ta, da je zidani labirint le enkratna stavba, zmerom enaka, iz katere se lahko z Arijadninim klobučem vrneš po isti poti. Življenje pa ne pozna povračanja, ampak samo napredovanje. V labirintu življenjskih vprašanj ostajajo le tisti, ki hočejo življenjsko problematiko reševati k njenemu izhodišču, namesto da bi se od njega odmikali.

Komur sta znana pot in način od sedanjosti v bodočnost, temu pravimo, da ima kriterij.

Vprašanje kriterija se danes ne postavlja samo učitelstvu, nego vsej slovenski inteligenci, kar lepo naznačuje Sperans v 3. številu letošnje Sodobnosti v članku »Politika in naloge intelektualcev«, ko ugotavlja, da v življenju naroda ne more biti dogodkov, ki bi bili izven interesa intelektualcev.

Vprašanje kriterija dobiva vsebino v oblikovanju novega sedanjostjo in s snujočo se bodočnostjo.

Sedem križev

Če bi vzel za primero drevo, davno z ljubečo roko vsajeno v tenko toda dovolj rodovitno plast zemlje, v podnebnje ostrih zim, mrzlih pišev in bore nebeškega sonca, bi se moral čuditi, kako da je danes po sedemdesetih letih poglaval v tako silno rast, da je morda danes prav tako mladostno kot ob rojstvu, da pa se razraža in rodi kot v zreli dobi. Sedemdeset težkih let je odpadalo listje s tega drevesa in gnojilo zemljo pod seboj, raslo je samo iz sebe, se ukoreninilo in zdaj je mogočno. Zgnilo je listje, odpadli so sadovi, toda glej mlade veje! — polne so napetega brstja in še bo cvetelo, rodilo, gnojilo, v lastnem naročju rojeno čudežno drevo. Čudežno, ker je sleherno leto mlajše, močnejše, rodovitnejše...

Vse je lahko simbol. Tudi kino dvorana. Na platnu tam spredaj, ki je kakor nešteto-krat zbrisana tabla, na kateri so odživele usode. Na sedežih, od koder so odšli tisoči z nečim novim v sebi. V tišini, ki je kakor grobnica, kjer je nekaj pokopano ali pa uklenjeno v večni nemir kot privid. V vsem. Vse je lahko simbol... To je bilo v kino dvorani Maticе v soboto, 11. t. m. »Prosim, kaj pa čaka tu pred kinom toliko ljudi?« vpraša nekdo. »Eh, nič za vas, noben film, ampak sedemdesetletnica nekega društva se bo obhajala. Zares, nič za vas.« »Hvala, zares ne zanimivo.« Nekdo zamahne z roko, gre, kaj bi pač drugega... Dvorana je reopolna. Galerija, parter, in še prihajajo. Spodaj je bilo filmsko platno, spredaj dolga miza, okrog nje predsedniki enajstih društev in gospod paragraf s svinčnikom in uračno fizionomijo... Zvonec... Film steče, vrta ga dnevni red. Pozdravi, čestitke, zvonec... Zunaj sneži, znotraj postaja vroče. Še bolj vroče. Najbolj vroče, kajti zdaj tečejo na platnu zgodovinski prizori iz doline Jozafat. Svinčnik je tenko prirosten, pretenko za težko ročico. Zlomi se in film teče do kraja. Ljudstvo je navdu-

Kako postavlja Mencej vprašanje kriterija v svoji knjižici? Obravnava ga na dveh antitezah: individualizem - socializem, jaz - drugi ali osebnost - družba.

Individualistično gledanje gospodari svetu skoraj neopretrgoma, odkar pišemo zgodovino. Njegova oblika se je spopolnjevala vse do danes, ko je doseglo svoj višek in hkrati propast, ker je pokazalo napake in nasprotstva v toliki meri, da zanikajo upravičenost njegovega nadaljnjega obstajanja. Idealistična smer je bila v zgodovini mnogokrat prekinjena po socialnih stremenjih prikrajšanih mas, kar nam potrjujejo velika gibanja sužnjev v starem veku in kmečki upor srednjega veka. Toda vse te borbe so stremile za večjo osebno svobodo in so bile socialne le po zedinjenih akcijah, individualistične pa po svoji idejni usmerjenosti. Sodobni fašizem skuša znova s svojimi »socialnimi akcijami« ohraniti v masah individualistično smer. Za ceno čistega rasnega posameznika naj propade »nečisti« rasni material. Take teorije rode odpor! Kdo je tako naiven, da veruje v odrešilnost take ideologije?! To je skrajni individualizem, ki ogroža male in jim vsiljuje smrt. Smrt seveda tistim, ki naivno gledajo in bistva sodobnih osvajalnih ideologij ne tehtajo.

Sredi skrajnega individualizma se poraja nova miselnost, ki vidi v vsem svetu kolektiv, ki se more urediti tako, da bo živelo vse, brez osvajanja in prelivanja krvi, brez zaničevanja narodov, ki bi jih bilo treba uničiti radi boljšega življenja kake druge narodne skupine.

To sta stremljenji, med katerima izbira sodobni rod. Izbira ni težka, ker je na dlani, da je socialno plemenitejši in edino pravično.

Težko bi prišel slovenski učitelj do kriterija, če bi moral prebrati filozofije in vrtni po knjigah. Toda naša vas je »okno v svet«, v njej sami lahko spoznamo vse odtenke tistih velikih bojev, ki danes pretresa svetovni prostor, mnogim v toliko začudenje. Ako se potrudimo spoznati sodobno stvarno stanje na naši vasi, lahko izsledimo v njem tudi vse nedostatke, ki terjajo rešitve, ne po poti »nazaj«, da bi se napake še poostrele, ampak v smeri »naprej«, da bodo izginile.

Iz slovenske vasi mora iziti naš kriterij, saj služi učiteljevo delo samo njej.

Ko si bo pridobil slovenski učitelj kriterij za reševanje sodobnih prečih vprašanj, takrat ne bo zapadal kot naiven idealist mamljivim vabam raznih koristolovcev. Njegova podoba na vasi ne bo več lutka v rokav vaških intrigantov; takrat bo hodil ravna pota, po katerih hodijo samo borci in tvorci novega časa. Naiven idealist in borec, oba sprejemata udarce: razlika pa je v tem, da ostaja idealist zagrenjen v svoji razočaranosti, borec pa prenaša udarce vzravnanih lic, ker ve, da prihajajo od slabših. Razočaran učitelj je podoba smešnosti in pozabljenja ter nosilec ljudske pasivnosti; učitelj - borec pa vzbuja spoštovanje in je gonilo ljudske aktivnosti.

Če bi Mencejeva knjižica dosegla pri slovenskem učitelstvu le to, da bi začelo razglabljati o kriteriju, potem tudi poslednje poglavje v knjižici »Na nova pota« ne bo težka in nepotrebna naloga za slovensko učitelstvo.

Vladko Majhen.

šeno, ploska, pritrjuje, protestira, kaj si ga vem... Drugo dejanje in tako do kraja. Vrši v mladem vejevju, brstje se napenja, čeprav zunaj sneži. Pomladanski viharji, ki prinašajo cvetenje! S praga stopa noga v nov svet, tam daleč je tenja osmega križa. Visoka je gora s križem, mnogo je vmes dolin, prepado, potov, steza, stezic, toda le ena je prava. Tista do križa, najtežavnejša, vredna vseh naporov. Premeri pot za seboj, določi ji smer in videl bo naprej. Film je stekel. Dolg trak: sedemdesetkrat tri sto pet in šestdeset dni! Neskončno je v njem skritega truda, razočaranj, naporov... Kdor ga ni ustvarjal, ne ve o tem ničesar. Zanj je zdaj zgolj ono tiho, belo platno v ozadju. Zbrisana tabla.

V avli Drame poprsje velikega upornika, sanjača Cankarja med venci, trakovi in cvetjem. Gremo mimo tega velikega izpovednika naših duš in src v hišo tihi, zbrani, pripravljeni na kes in očitno izpoved. Tisoč ali več nas je. Iz skritih gorskih vasi, trgov in mest smo prišli in zasedli vse, kar je tam prostora od vrha do tal in kraja. Potem je stopil med nas on sam, pokazal in rekel, kakor nas je poznal takrat in danes. Samo, da smo takrat klonili vase, danes smo mu vzklicali, če ne bi nas zadušilo tisto, tisto, kar se je zdelo zaklenjeno in ne bi smelo na dan. Kaj bi nam rekel danes? Ali bi pogledal globlje, kakor je znal le on sam? Kakšna bi bila sodba? Vidim ga: nasmehnil bi se, pokimal in odšel v kavarno. Zamišljen bi sedel v stari kot in pomignil naj mu prinese kavo in pisalo. Morda bi pisal, pisal, pisal... Ali pa bi spil kavo in se smejuškal. Ne, zares ne vem, kaj bi bil storil. Bil je pač svoj človek... Toda mi od danes smo bili zadovoljni in smo si nasmihali iz oči v oči. Je bila to očitna izpoved? Tako lahko in kakor da je brez krivice, kar smo storili. V tem nasmehu so bili odbleski prestanih viharjev, bičajočih nas v tla, pa tudi ponosni vzponi nazaj k nebu. Kakor da smo si povedali, da je drevo od viharjev še trdnjše, upornejši in večje postalo... Sedem križev te je pomladilo, o, drevo samoživ!

Učitelj in izseljenišvo

Hočem samo opozoriti na poseben delokrog, ki ga imajo učitelji nekaterih srezov, zlasti najvzhodnejših v naši banovini. Iz časopisov veste vsi n. pr., da je letos namenjenih iz omenjenih srezov samo v Nemčijo 13.000 ljudi, moških in ženskih, na sezonsko delo. Mnogo jih pojde še v Francijo, nekoliko v Ameriko, nekateri pa še kam drugam. Poleg tistih, ki bodo šli v Nemčijo, je sezonskih še nekaj namenjenih v Baranjo in Banat. Vsi ti odidejo spomladi in se vrnejo domov jeseni. Njih bivanje v tujini traja 6-7 mesecev. Gredo na sezonsko delo zaradi zaslužka. Doma obdelujejo zemljo starši in otroci, krepka mladina do 30. leta pa si služi denar v tujini in se vrača domov z načrti. Iz prisluženega denarja bo nova hiša ali nov hlev, ali studenec (vodnjak) ali drugega kaj. Za 10 let vnaprej je določeno življenje v hiši in zaslužek doma ali v tujini.

Na sezonsko delo gredo predvsem mladi. Od 16. leta pa tja do 30. starosti. Starejši v tujini nimajo radi, pravijo, da niso več tako dobri za delo, pa še drugi vzroki so, o katerih bi bilo vredno posebej govoriti. Letos se vzlic prepovedi odpravljajo na sezonsko delo še celo šoloobvezni otroci pod 14. letom, oni, ki uživajo olajšavo. Nemčija je pobrala vse drugo, od 16. leta dalje, pa so razni polirji, ki vodijo delavce na delo na razna veleposilstva v Baranjo ali Banat, ostali brez delavcev in so se pogodili z vsakim, količjak odraslim in sposobnim otrokom.

Dobro sicer, ljudem treba denarja, gredo za zaslužkom, prinesejo v pokrajino in državo vsako leto ogromna premoženja, lajšajo pasivnost dežele, grade nove hiše, hleve, svinjake, vodnjake itd. Hudo bi bilo, če bi ne bilo tega postranskega dohodka ali če bi se ukinilo izseljevanje ne da bi se našlo istemu primeren nadomestek. Revščina bi zavladala po vseh. In čeravno je res, da trosimo leto za letom ogromne množine zdravih, krepkih delavskih sil v inozemstvu in bi bilo zelo koristno, če bi jih uporabili doma, dobimo v državo za to blago, deloma silo, vsako leto precejšnje vsote.

Zato bo težko v sedanjem gospodarskem položaju to izseljevanje omejiti ali sploh ukiniti.

Naše šolstvo in prosveta

(Nadaljevanje.)

LJUDSKA PROSVETA

Za prosvetno delo pri nas skrbje ljudske univerze, gledališča, radio, kinematografi, knjižnice, knjige in listi.

Ljudske univerze.

V naši banovini imamo 6 delavskih ljudskih univerz, in sicer v Mariboru, Celju, Kranju, Ptuj, v Ljubljani in Studencih pri Mariboru. Najagilnejša ljudska univerza je v Mariboru, ki je priredila 64 predavanj. Vse ljudske univerze skupaj so imele v pretekli sezoni 144 predavanj, pri katerih je sodelovalo 142 predavateljev. Vseh poslušalcev je bilo pri predavanjih okoli 17.500, tako, da je znal povprečni obisk pri predavanjih približno 120. V primeri z lansko sezono je število predavanj letos naraslo za 10, število poslušalcev pa je padlo za 10.000.

Gledališča.

Važno kulturno delo vršita pri nas Narodno gledališče v Ljubljani in v Mariboru. Razmah filma je grozil gledališčem in njih razvoju, toda zadnji dve leti se je gospodarsko stanje obeh gledališč vendar nekako ustalilo. V pretekli sezoni sta priredili obe gledališči 27 opernih, 17 opernih, 1 baletno in 46 dramskih premier. Vseh prireditev pa je bilo 631. Obe gledališči sta bili v pretekli sezoni zelo delavni. Število premier je naraslo od prejšnje sezone od 39 na 45, število predstav pa je ostalo isto. Manj zadovoljiv je bil obisk. V sezoni 1936/37. je bilo prodanih v obeh gledališčih 226.137, a v sezoni 1937/38. samo 208.234 vstopnic.

Diletantski odri.

Poleg Narodnih imamo še dve mestni gledališči in 8 ljudskih odrov. V njih so uprizarili v pretekli sezoni 3 operne, 5 opernih in 106 dramskih del. Vseh predstav je bilo v pretekli sezoni na teh odrih 219. Gledalcev pa je bilo 41.299.

V primeri s prejšnjo sezono se je število prireditev skoraj podvojilo, število obiskovalcev pa je padlo skoro za 6000.

Poleg teh odrov imamo še 40 agilnih dramskih odsekov pri raznih društvih.

Kulturne prireditve.

Poleg Narodnih gledališč in stalnih gledaliških odrov so priredila tudi druga društva več kulturnih prireditev. Teh je bilo v času od 1. januarja do 1. decembra 1938. 3667, in sicer 2307 dramskih, 220 glasbenih, 307 športnih prireditev, 422 akademij in proslav, 26 lutkovnih predstav, 265 izrednih filmskih prireditev, 113 izrednih predavanj in 7 razstav.

Teh prireditev se je udeležilo nad 700.000 oseb. V primeri s prejšnjo sezono je število prireditev padlo za 190, v približno istem razmerju je padlo tudi število obiskovalcev.

Toda nekaj drugega je važnejšega in tem: Ti ljudje gredo za 6 mesecev v tuje kraje med tuje ljudi. Pridejo pod vpliv drugih in drugačnih ljudstev in mišljenj. Kako so ti naši izseljenci odporni napram tem vplivom, s kakšnim orožjem so oboroženi, kako so sami v sebi trdni? To je pri tem najvažnejše. Kako kaj opremimo to našo kri, ki gre v tujino, za življenje tamkaj? Jo li s čim oborožimo, da bo znala stati trdno, ko bo treba morda braniti sebe ali svojo korist ali svojo čast, ali svoj narod.

Naj povem kar takoj, da je v tem oziru naše delo še zelo podobno ničli. Ko otrok odraste šoli, čuje pripovedovati doma in pri sosedih le o tem, kako pojde kdo v inozemstvo, dokler sam ne dozori do sklepa, da pojde tudi on. Gre, ponudi se na borzi dela, sklene pogodbo, odpotuje. In konec. Tam dela kolikor more, živi sredi tujega naroda, se nauči od njega marsikaj koristnega, pa tudi marsikaj napačnega. Ker ni bil podučen prav o ničemer, mu je vse čisto novo in kmalu in rad verjame vse, kar mu oni povedo in pokažejo.

Tako se vračajo premočni s prepričanjem, da smo mi, Slovani na splošno, Slovenci še posebej, prav mali in manjvredni ljudje, medtem ko so nekateri narodi na svetu gospodje. Ze samo ta ideja manjvrednosti oškoduje naše narodno telo za samostojnost in popolno življenje.

Pa je še drugih, zlasti gospodarskih stvari, skritih v pojavi izseljevanja mnogo.

Kaj naj učitelj započne v krogih, kjer se sezonsko izseljenišvo pojavlja? Kakšno naj bo njegovo stališče in delo? Kako naj sodeluje z narodom, da mu bo v korist? Vse to so vprašanja, ki jih življenje nujno meče na dan in o katerih bi se bilo vredno pomeniti.

Res je, da šolski otroci ne hodijo na sezonsko delo in da torej njim naravnost ni potreben te vrste poduk. Toda upoštevajmo, da bo vsak otrok nekoč mladenič in mladenka, ki bo zelo verjetno, šel na tuje, pa ga po načelu, da učimo za življenje, moramo nekako usposobiti za bodoči čas. Kako? Naj pove še kdo drugi!

-a

Kinematografi.

V dravski banovini je 56 kinematografov, t. j. 3 več kot lani, in sicer je 1 za neme scene, 55 jih je pa za zvočne filme. Izmed teh je 41 stalnih, 15 pa sezonskih.

Prireditve je v vseh kinih letno nad 15.000, ki jih obišče okoli 1.700.000 oseb, torej dvakrat toliko kot znese število obiskovalcev gledaliških predstav in vseh kulturnih prireditev. Iz tega se jasno vidi, kako se je film pri nas že vobče razširil in kako velik vpliv si je že pridobil. Škoda je le, da se naša domača filmska industrija tako počasi razvija in smo navezani preveč na tuje proizvode, ki stanejo veliko denarja in so večkrat v moralnem in narodnem oziru dvomljive vrednosti.

Radio.

Važnejše kulturno poslanstvo od kina izvršuje pri nas radio. Čeprav ni pri nas višina radia dosegla še one stopnje, ki jo je dosegla pri drugih, velikih kulturnih narodih, je treba vendar priznati, da je naša radijska postaja v 10 letih svojega obstoja izvršila veliko prosvetno delo. Radio narod poučuje in zabava, budi v njem narodno in državljansko zavest ter veže z domovino naše izseljence, ki so razstreseni po vsem svetu.

Število naročnikov sicer počasi, pa vendar stalno narašča. Od 3616 naročnikov ob koncu l. leta se je dvignilo število do 1. decembra 1938. na 19.300. Od lanskega leta je število naraslo za 2379.

Muzeji.

Med ustanovami, ki pospešujejo ljudsko izobrazbo, so tudi muzeji in razne zbirke. Če izločimo iz tega števila muzejev in zbirk vse zasebne, ostane v naši banovini 14 muzejev in zbirk, in sicer 3 državne, 3 samoupravne in 8 zasebnih. V teh muzejih je razstavljenih 76.888 predmetov, rezerviranih pa 122.341. V preteklem letu je obiskalo te muzeje in zbirke 47.610 oseb. V okviru teh ustanov je bilo v istem času 328 predavanj, katerih se je udeležilo 15.789 poslušalcev.

Glasbene šole.

Za glasbeno izobrazbo skrbijo razne glasbene šole, ki jih imajo že vsa važnejša središča. Največ zaslug za povzdigo naše glasbene kulture imata državni konservatorij in Glasbena Matica v Ljubljani s svojimi podružnicami.

Vseh glasbenih šol ima naša banovina 15. V teh poučuje 131 učiteljev in profesorjev 1748 učencev. Število šol in učencev od leta do leta raste.

Pevsko umetnost pa goje številni pevski zbori, ki so razširjeni skoro po vseh večjih krajih banovine. Ti zbori so večinoma združeni v pevskih organizacijah, in sicer v Hubadovi in Ipavčevi župi, ki sta včlanjeni v Jugoslovanski Pevski zvezi in imata okrog 30 pevskih zborov, in v Pevski zvezi, ki družijo pod svojim okriljem nad 200 zborov.

(Dalje prihodnjič.)